

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
Centar za ekonomska istraživanja

**GLOBALIZACIJA
I KULTURA**

BEOGRAD, 2015

Uređivački odbor:

dr **Veselin Vukotić**

dr **Danilo Šuković**

dr **Mirjana Rašević**

dr **Slobodan Maksimović**

dr **Vladimir Goati**

Izdaje:

Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka

Za izdavača:

dr **Goran Bašić**

Izdavanje ove knjige finansijski su pomogli:

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Štampa:

Colorgrafx, Beograd

Tiraž:

300

ISBN:978-86-7093-157-2

GLOBALIZACIJA I KULTURA: NEKI EKONOMSKI ASPEKTI²

Apstrakt

U ovom radu smo prikazali neke najvažnije stavove o uzajamnoj povezanosti, uslovljenosti i međuzavisnosti između procesa globalizacije i kulturne raznovrsnosti, koji figurišu u aktuelnoj literaturi. Izneta stanovišta navode na zaključak da se velike varijacije u stavovima ekonomista prema ekonomskim implikacijama procesa globalizacije prevashodno mogu dovesti u vezu sa njihovim mišljenjem o efikasnosti tržišnog sistema privređivanja. Kulturna raznovrsnost nesumnjivo predstavlja suštinu, kako za dostizanje veće tehnološke efikasnosti i dinamičnijeg procesa inovacija, tako i za postizanje raznovrsnije i fleksibilnije tražnje za različitim proizvodima i komercijalnim uslugama, što se može ostvariti jedino posredstvom procesa globalizacije. Dakle, nema dileme da je proces globalizacije veoma važan izvor nove kulturne raznovrsnosti. Globalizacija dizajnira kulturnu raznolikost kroz proces kreativne destrukcije, što može isprovocirati ekonomski razvoj neophodan kako bi se eliminisale postojeće ekonomske nejednakosti. Istovremeno, jedino u savremenim uslovima ekonomske saradnje, u prisustvu izražene kulturne raznovrsnosti, proces globalizacije može dostići svoj najvažniji cilj - kreiranje novih tržišta. Ovaj kauzalitet je usmeren od kulturne raznovrsnosti ka procesu globalizacije.

Cljučne reči: proces globalizacije, kulturna raznovrsnost, internacionalizacija, homogenizacija.

GLOBALISATION AND CULTURE: SOME ECONOMIC ASPECTS

Abstract

In this paper we have shown some important standpoints related to inter-connection, conditionality and interdependence between the processes of globalisation and cultural diversity occurring in current literature. The exposed standpoints lead to a conclusion that great variations in economists' opinions pertaining to economic implications of the globalisation process can be primarily related to their opinion about the efficiency of market economic system. There is no doubt that cultural diversity is a core matter for the achievement of higher technological efficiency and dynamic innovation process, but also for the attainment of more diverse and flexible demand for products and commercial services, which can only be realised through the globalisation process. Hence, there is no dilemma that the globalisation process is a very important source of new cultural diversity. Globalisation designs cultural diversity through a process of creative destruction, which can provoke economic development needed for to eliminate the existing economic inequalities. At the same time, only in modern conditions of economic collaboration, in the presence of expressed cultural diversity, the globalisation process can achieve its ultimate goal - creation of new markets. This causality flows from cultural diversity towards the globalisation process.

Key words: globalisation process, cultural diversity, internationalisation, homogenisation.

1. UVOD

Pojam globalizacije široko je upotrebljavan tokom prve decenije XXI veka, kako od strane akademskih ekonomista, tako i za potrebe novinara i političkih aktivista. Različita poimanja pojma globalizacije neretko stvaraju konfuziju čak i među ekonomistima i istraživačima iz drugih društvenih disciplina, kojima je fenomen globalizacije u fokusu uže akademske specijalnosti. Katkad se pod globalizacijom podrazumeva razvoj multinacionalnih kompanija, a nekada i sve raspro-

¹ Naučni saradnik Instituta društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Kraljice Natalije 45, 11000 Beograd P. FAH 605, Republika Srbija, Tel: +38163 285 296, E-pošta: ppetrovic@idn.org.rs

² U radu su prikazani rezultati istraživanja koje je sprovedeno u sklopu projekta III47010: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup finansiranog od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Republika Srbija, 2011-2015.

stranjenja lese fer (laissez-faire) ekonomska doktrina koja se bazira na upečatljivoj dominaciji tržišta u odnosu na državu (Grazia La Spada, 2010, str. 3). Širenje lese fer ekonomske doktrine naročito se ogleda u razvoju međunarodne trgovine i međunarodnih kapitalnih tokova. Takođe, globalizacija se često koristi i kao sinonim za internacionalizaciju.

Transnacionalno kretanje ljudi, finansijskih resursa, materijalnih dobara, informacija i kulturnog nasleđa povećava se dramatičnim tempom, što, sveukupno posmatrano, značajno menja karakter društva u kome živimo. Neki autori su skloni da ovakve tendencije okarakterišu kao proces globalizacije (Hassi & Storti, 2012, str. 3). Rezultat očiglednih nesuglasica u vezi sa shvatanjem i razumevanjem pojma globalizacije jesu zamašne rasprave i diskusije koje se vode u okvirima različitih naučnih disciplina iz potpuno različitih uglova. Brojna neslaganja postoje u vezi sa kontradiktornim značenjima koje globalizacija može da ima. Nesuglasice se često dovode u vezu sa uzrocima njenog nastanka. Naime, prema jednoj dominantnoj logici globalizacije, ona je isključivo konsekvencija delovanja jednog uzroka. Druga škola mišljenja, pak, zastupa stav da postoji veoma kompleksan set uzroka koji je doveo do njenog pojavljivanja (Hassi & Storti, 2012, str. 3). Posledica pomenutih nejasnoća i neslaganja jeste činjenica da brojna istraživanja nisu previše uspešna u ekspliciranju čitavog fenomena globalizacije.

Pitanja i kontroverze skopčane sa fenomenom globalizacije isprovocirale su razvoj obimne literature u kojoj se iznose antagonistički nastrojeni stavovi o njenom značaju. To se donekle može tumačiti i kao rezultat potpunog poverenja, odnosno nepoverenja u efikasno delovanje zakonitosti tržišta (Grazia La Spada, 2010, str. 3). Brojni ekonomisti, svesni postojanja tržišnih neuspeha, veruju da je kontrola tržišnih procesa, odnosno poboljšanje tržišnih ishoda, neizbežna i neophodna uloga države. Globalizacija u očima zagovornika ovakvih stavova jeste ozbiljan ometajući faktor, budući da se globalni ekonomski tokovi ne mogu kontrolisati od strane nacionalnih institucija i političkih autoriteta. Ova grupa mislilaca alternativno rešenje vidi u delanju međunarodnih institucija. Takve institucije su Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svetska banka (SB), formirane na konferenciji u Breton Vudsu (Bretton Woods) 1944. godine, koje su, međutim, usredsređene na daleko manje ciljeve u poređenju sa svim što globalizacija donosi. Ovi ciljevi su u posleratnom periodu dominantno odražavali probleme i brige razvijenih zemalja i uglavnom su se ticali njihovog nastojanja da se vrata na trajektoriju dinamičnog ekonomskog razvoja (Grazia La Spada, 2010, str. 3). Posledično, shodno stavu protivnika globalizacije, MMF i SB nemaju kapacitete da upravljaju problemima koji se javljaju kao njen sastavni deo. Jedan od najistaknutijih autora koji pripadaju ovoj školi mišljenja svakako jeste nobelovac Džozef Štiglic, koji je prilično zdušno kritikovao globalizaciju potencirajući stav da su opasnosti i štete koje ona prouzrokuje veće nego moguće koristi (Grazia La Spada, 2010, str. 4).

Drugu grupu ekonomista čine oni koji imaju dosta više poverenja u tržišni mehanizam, za koje globalizacija predstavlja neophodnu socijalnu infrastrukturu za njegovo najefikasnije funkcionisanje. Shodno stavovima ovih autora, globalizacija dovodi do proširenja konkurentske utakmice, što je neophodno kako bi se ostvarila efikasna alokacija resursa i povećala ekonomska dobrobit na globalnom nivou. Tipični predstavnik ove grupe ekonomista jeste Džagdiš Bagvati (Grazia La Spada, 2010, str. 4).

Konačno, treću grupu ekonomista sačinjavaju oni koji pokušavaju da pomire pomenuta oprečna mišljenja, zauzimajući kompromisni stav da je intervencija države neophodna, ali da politički i ekonomski autoriteti mogu primenom odgovarajućih mera ekonomske politike da umanje negativne posledice globalizacije (Grazia La Spada, 2010, str. 4).

Zbog svega iznetog nema dileme da je sveobuhvatno i precizno definisanje fenomena globalizacije prilično komplikovano, te se takav poduhvat neretko smatra pretencioznim gestom. Uprkos ovakvim činjenicama, pojedini autori su težili ka što kompletnijoj definiciji, nastojeći da verodostojno iznesu svoje razumevanje i videnje fenomena globalizacije. Tako se došlo do definicije da je globalizacija potpuno novi ekonomski fenomen, odnosno dinamički proces koji vodi ka tome da sva tržišta poprime globalne dimenzije, pri čemu će sposobnost kreiranja novih tržišta postati naročito značajana i uzvišena (Grazia La Spada, 2010, str. 3).

Ipak, globalizacija je multidimenzioni fenomen koji se ne tiče isključivo ekonomije, već obu-

hvata i kulturne, ideološke, političke i brojne druge aspekte (Hassi & Storti, 2012, str. 3). Posledično, fenomen globalizacije je predmet razmatranja ekonomista, politikologa, kao i drugih društvenih mislilaca koji se, između ostalog, bave i međunarodnim odnosima. To je ujedno i razlog zašto je fenomen globalizacije predmet beskrajnih rasprava u sklopu različitih naučnih disciplina. Sa druge strane, pitanje povezanosti globalizacije i kulture ostaje jedna velika nepoznanica. Veoma se retko efekti globalizacije promatraju iz ugla njihovog uticaja na čitava društva i različite kulture. Drugim rečima, interakcija između globalizacije i kulture ostala je u velikoj meri neistražena. Većina akademskih debata na ovu temu relativno je novijeg datuma.

Uticaj ekonomske globalizacije na postepeno brisanje međudržavnih granica aktuelizovao je pitanje zaštite kulturne raznolikosti. Iako promene i gubici tradicionalnog kulturnog nasleđa, nametnuti procesom globalizacije, mogu biti štetni i destruktivni, oni istovremeno mogu dovesti i do novih potencijalnih prilika (Hassi & Storti, 2012, str. 3-4). Očigledan pluralizam stavova navodi na zaključak da fenomen globalizacije neizbežno podrazumeva raznolike trendove poput kulturne diferencijacije, kulturne konvergencije i kulturne hibridizacije, koji se međusobno ne isključuju (Hassi & Storti, 2012, str. 4).

2.ODNOS GLOBALIZACIJE I KULTURE

Kao što smo istakli globalizacija jeste jedan od najviše diskutovanih fenomena u sklopu raznovrsnih naučnih disciplina. Uprkos tome, globalizacija istovremeno ostaje prilično nejasna, neuhvatljiva i unekoliko konfuzna tema. Ipak, ono što se teško može osporiti jeste da je globalizacija jedan multidimenzioni fenomen koji inkorporira ekonomske, kulturne, socijalne i političke aspekte, oblikujući time ponašanje kako pojedinca tako i čitavog društva. Prema nekim istraživačima, globalizacija predstavlja politiku ili sistem koji podstiče globalnu međupovezanost, uslovljenost i međuzavisnost nacija posredstvom naprednih tehnologija (Jaja, 2010, str. 115). Globalizacija je metafora za težnju i odlučnost da se ideje i način života učine primenjivim i funkcionalnim širom sveta (Jaja, 2010, str. 115). Istovremeno, postoje i autori koji smatraju da je se globalizacija pojavila sa globalizmom kao ideološkom diskusijom, koja predstavlja politički sistem uverenja (Steger, 2005, str. 14). Može se donekle reći da globalizacija ima ideološku osnovu, zasnovanu na kapitalističkoj ekonomskoj tradiciji, koja podrazumeva delovanje zakonitosti slobodnog tržišta, privatno preduzetništvo, slobodno donošenje poslovnih odluka, delovanje cenovnog alokativnog mehanizma, konkurenciju, preduzetnički duh i pravni okvir (Jaja, 2010, str. 115).

Početakom dvadesetog veka većina zemalja počela je da otvara svoje granice kako bi postale konkurentnije na međunarodnom tržištu (Hassi & Storti, 2012, str. 4). Mnoge multinacionalne kompanije počele su ubrzano da rastu i šire se. Takođe, njihov broj je postajao sve veći i veći. Koncept tržišne ekonomije, pod uticajem ideje o benefitima slobodne trgovine, progresivno se širio čitavim svetom. Sve ovo je nesumnjivo dovelo do toga da je skretanje pažnje sa međunarodne na svetsku ekonomiju postepeno počelo da istiskuje pojedinačne nacije, uključujući i njihovu regulativu (Hassi & Storti, 2012, str. 4). Ovaj proces je označen kao globalizacija (Acosta & Gonzalez, 2010, str. 1). Uprkos njenoj dugoj istoriji, uticaj globalizacije ostaje nepromenjen i prevazilazi ljudske razlike širom sveta.

Globalizacija je prirodan i neizbežan proces koji je nemoguće ignorisati, jer neuspeh u njenom prihvatanju vodi direktno ka potpunoj marginalizaciji (Jaja, 2010, str. 122). Važno je istaći da se globalizacija ne odnosi jednako na sve zemlje. Velike i uticajne zemlje nisu u istoj meri uključene u međunarodnu razmenu. To je ujedno i razlog zašto se koncept sveta kao globalnog sela ne doživljava na istovetan način od strane svih nacija. Ipak, fenomen globalizacije nije uspeo da eliminiše ogromne razlike u načinu života i nivou životnog standarda između bogatih i siromašnih naroda (Hassi & Storti, 2012, str. 5).

Pored toga što se globalizacija, nesumnjivo s razlogom, dovodi u vezu s različitim ekonomskim, političkim, kulturnim i socijalnim tokovima i tržišnim sistemom privredivanja, ona takođe ima i izvesne političke karakteristike koje se ogledaju u pojmu globalnog upravljanja (global governance) (Hassi & Storti, 2012, str. 5). Energično angažovanje pojedinih vlada na promovisanju

internacionalizacije domaćih kompanija doprinosi globalizaciji posredstvom međunarodnih institucija poput MMF-a, SB i Svetske trgovinske organizacije (STO) (Drucker, 1997).

Kao u slučaju globalizacije, i u pogledu preciznog definisanja fenomena kulture postoje brojne nesuglasice i kontroverze. Pojam kulture je, takođe, multidisciplinarnog karaktera. Njime se bave antropolozi, sociolozi, psiholozi, itd. U nekim radovima kultura se definiše kao kolektivno programiranje misli koje izdvaja članove jedne grupe ili društva od članova ostalih grupa ili društava (Hassi & Storti, 2012, str. 5). Pod mislima se podrazumevaju razmišljanja, osećanja, delovanja, stavovi i ponašanje. U tom kontekstu sistem vrednosti predstavlja centralni element kulture. Termin kultura se u tekućoj upotrebi najčešće koristi za društva koja se odnose na pojedine nacije, etničke celine ili regionalne grupe u okviru nacija, odnosno između njih (Hassi & Storti, 2012, str. 5). Osim toga, koncept kulture može se primeniti na svaki ljudski kolektiv. Kao takva, kultura je zaokupljena različitim okruženjem ljudskih zajednica o kome njihovi članovi dele vrednosne sudove i razmišljanja. Neki autori (Bennett & Bennett, 2001, str. 7), takođe, prave razliku između objektivne i subjektivne kulture. Naime, objektivna kultura tiče se institucionalnih aspekata kulture (kao što su politički i ekonomski sistem) i njihovih proizvoda poput umetnosti, muzike i kuhinje. S druge strane, subjektivna kultura se odnosi na iskustvo društvene stvarnosti koja je formirana od strane društvenih institucija. Drugim rečima, subjektivna kultura predstavlja pogled na svet ljudi koji sačinjavaju određeno društvo.

Shodno stavovima nekih autora, čak i sa ekonomskog stanovišta, između globalizacije i kulturne raznolikosti egzistira tesna međuzavisnost (Grazia La Spada, 2010, str. 5). Globalizacija bez kulturne raznolikosti, u svetu u kome sve nacije ili regioni poseduju identične ekonomske i društvene strukture, kako na strani ponude, tako i na strani tražnje, mogla bi se definisati kao internacionalizacija. Privredni razvoj u takvom okruženju svakako bi bio moguć, premda bi bio okarakterisan učestalim ekonomskim krizama, prouzrokovanim odsustvom kratkoročnih investicionih podsticaja, sa ozbiljnim izgledima za dugoročnu ekonomsku stagnaciju (Grazia La Spada, 2010, str. 6). Ovakav ambijent bi doneo značajan pad investicija, zbog nedostatka inovacija neophodnih za kreiranje novih proizvoda. Slične tendencije predvideli su pojedini veliki ekonomisti poput Kejnsa i Šumpetera (Grazia La Spada, 2010, str. 6). Osim toga, proces internacionalizacije bio bi potpuno neuspešan u eliminisanju ekonomskih nejednakosti između različitih nacija.

S druge strane, u globalizovanom svetu, u kome se podstiče kulturna raznolikost i integracija različitih kultura, s ciljem izbegavanja fenomena homogenizacije, ekonomski razvoj biće više nego kulturno održiv. Integracija različitih kultura rezultuje kulturnom raznovrsnošću, odnosno imanentnošću različitih ukusa i preferencija, koji bi mogli da osiguraju tražnju za raznolikim proizvodima, eliminišući time opasnosti do kojih dovodi zasićenje tržišta (Grazia La Spada, 2010, str. 6). Kulturna šarolikost, takođe, može biti izvor konstantnog procesa inovacija, što predstavlja ozbiljan investicioni podsticaj.

Ovakav koncept je obuhvaćen opštim ocenama UNESCO-a, koji razmatra kulturni pluralizam kao faktor razvoja i kao suštinski element kvaliteta života. U trećem članu njihove Univerzalne deklaracije kaže se „Kulturna raznovrsnost širi mogućnosti izbora za svaku osobu, ona je jedan od izvora razvoja, shvaćenog ne samo u smislu ekonomskog rasta, već i kao mogućnost pristupa zadovoljavajućoj intelektualnoj, emocionalnoj, moralnoj i duhovnoj egzistenciji (Grazia La Spada, 2010, str. 6). Navedeno razmišljanje podstiče dalju ekonomsku motivaciju za kulturnom raznovrsnošću, koja je na međunarodnom nivou definisana kao ključni faktor razvoja (Grazia La Spada, 2010, str. 6).

Jedno od nesumnjivo suštinskih pitanja jeste pitanje uticaja koji globalizacija ima na kulturnu raznovrsnost. Akademske rasprave na ovu temu uključuju različite aspekte političkog, ekonomskog i ideološkog karaktera. Neretko se proučavanje negativnih efekata globalizacije na kulturni pluralizam svodi na razmatranje štetnih posledica fenomena internacionalizacije.

Fundamentalni doprinos debate o efektima globalizacije na kulturnu raznovrsnost sastoji se u tome što ona afirmiše čitav ešalon vrednosnih sudova, koji se katkad svode na individualna mišljenja. Prema stanovištu nekih autora, negativan uticaj globalizacije na kulturnu raznolikost može se sagledati kroz optiku multinacionalnih korporacija koje čitavim svetom intenzivno eksploatišu

prirodne resurse, šireći svoju potrošačku kulturu i mentalitet, standardizovane proizvode i sistem vrednosti (Grazia La Spada, 2010, str. 7). Neka istraživanja pokazuju da homogenizacija procesa, promovisana od strane institucija koje pokušavaju da učine ljudsku aktivnost efikasnijom, lakšom za kontrolisanje i predvidljivijom može prouzrokovati tzv. monokulturalizam i osećaj gubitka identiteta. Osim toga, razgranjavanje i razvoj procesa oglašavanja posredstvom masovnih medija može neutralisati uticaj lokalne kulture. Većina studija koja se poziva i ukazuje na negativne efekte globalizacije, zapravo pažnju fokusira na nepoželjne posledice internacionalizacije, koje su promovisane u minulom periodu, a kojima bi efekti globalizacije trebalo ozbiljno da oponiraju.

Izučavanje pozitivnih uticaja globalizacije na kulturnu raznovrsnost afirmiše stav da globalizacija može ojačati i unaprediti komunikaciju između različitih kulturnih entiteta, što podstiče veću kulturnu šarolikost i bolje uzajamno razumevanje (Grazia La Spada, 2010, str. 7). Pojedini istraživači naglašavaju uočljivu nejednakost unutar pojedinih nacija (naročito kada su u centru pažnje ekonomski siromašniji i manje razvijene nacije), zastupajući tezu da u globalizovanom svetu dostupnost obrazovanja, poznavanje uslova života i nove mogućnosti zapošljavanja vrše intenzivan pritisak na vlade da eliminišu pomenute nejednakosti, to jest da deluju na pravičan način za sve građane. Mnogi istraživači ističu da globalizacija može stimulisati nove ideje, upodobljene sa kulturnom raznovrsnošću, kako bi se obezbedili uslovi za najbolju moguću kohabitaciju na ekonomskom i socijalnom nivou (Grazia La Spada, 2010, str. 7-8). Takođe, brojne studije akcentuju veoma značajnu pozitivnu ulogu informacionih tehnologija i pristupa internetu kao informacionom autoputu. Ove tehnologije drastično su ubrzale protok informacija i skratile vreme koje je neophodno za njihovo pribavljanje, što je doprinelo povećanju nivoa znanja i svesti građana (Grazia La Spada, 2010, str. 8). Većina univerziteta organizuje programe studiranja na daljinu, upravo posredstvom novih informacionih tehnologija i interneta, tako da sve veći broj studenata može da uživa u blagodatima kulturne raznovrsnosti. Studije koje naglašavaju pozitivne efekte globalizacije u svom zaključku ističu da se tokom istorije čovečanstva mogu identifikovati različiti vremenski periodi tokom kojih je dobra komunikacija među kulturama vodila ka procvatu kreativnosti. Primere za ovakvu konstataciju nesumnjivo možemo pronaći u Perikleovoj Atini i periodu renesanse u Italiji (Grazia La Spada, 2010, str. 8). Sve prethodno pomenuto moglo bi se potvrditi i u ekonomskom kontekstu, budući da se informaciona revolucija i posledično bolja komunikacija među različitim kulturama može shvatiti i kao početak stvaranja novog i dinamičnog međunarodnog tržišta.

U okvirima aktuelnih uslova ekonomske saradnje koja se odvija u prisustvu zamašne kulturne raznolikosti, proces globalizacije može dostići svoj najvažniji cilj - kreiranje novih tržišta. Ovakav smer uzročnosti proteže se od kulturne raznovrsnosti ka početku procesa globalizacije. Takođe, teško se može negirati i obrnut smer uzročnosti, od procesa globalizacije ka kulturnoj raznovrsnosti i to posredstvom već pomenutih pozitivnih efekata. Ovaj kauzalitet ima dinamički karakter, zahvaljujući kome se kulturna raznovrsnost neprestano obnavlja i menja permanentno osnažujući proces globalizacije (Grazia La Spada, 2010, str. 9).

Dakle, stavovi koje smo izneli idu u prilog zaključka da kulturna raznovrsnost nije samo pod snažnim pozitivnim uticajem procesa globalizacije, već je istovremeno veoma značajna za taj isti proces. Kao što smo ranije istakli, ukoliko je čitava svetska ekonomija potpuno homogenizovana, sa identičnim ukusima, preferencijama i tehnologijama, proces globalizacije bio bi onemogućen. Jedan od često isticanih ciljeva, da se proširi postojeće tržište, ne bi imao nikakvo značenje u kontekstu prethodno pomenute pretpostavke o homogenizovanoj ekonomiji (Grazia La Spada, 2010, str. 8). Što se tiče kreiranja novih tržišta, ni ovaj cilj ne bi mogao biti potpuno ispunjen zbog nedostatka kulturne raznovrsnosti. U homogenom međunarodnom ekonomskom sistemu, za koji je karakteristična ujednačenost dohotka različitih nacija, stvaranje novih tržišta ne bi nikada imalo dinamizam i intenzitet kao u slučaju imanentnosti različitih kulturnih nasleđa (Grazia La Spada, 2010, str. 8).

Ovakav splet uzročno-posledičnih veza omogućava ne samo brži i stabilniji ekonomski razvoj prosperitetnih zemalja, već i eliminisanje očiglednih i naglašenih ekonomskih nejednakosti, koje još uvek negativno utiču na većinu čovečanstva. Posledično, međusobna uslovljenost i povezanost

kulturne raznolikosti i procesa globalizacije utiče i na okončanje negativnih efekata internacionalizacije, smanjujući migracije koje su trenutno prisutne u razvijenim ekonomijama (Grazia La Spada, 2010, str. 9). Nesporno je i da pomenuta međuzavisnost predstavlja izvor kontrasta i sukoba unutar pojedinačnih zemalja, što je implicirano koegzistencijom grupa ljudi sa neretko dijametralno različitim kulturnim vrednostima. Ipak, ovakva koegzistencija je demonstrirala brojne pozitivne aspekte koji proističu iz kulturne raznovrsnosti (Grazia La Spada, 2010, str. 9). U ekonomski naprednim zemljama mnoge kompanije sa zadovoljstvom prihvataju i upošljavaju kvalifikovane imigrante, što u slučaju mudre i razborite integracije različitih kulturnih nasleđa rezultuje povećanjem produktivnosti.

Pojedini autori su skloni da upoređuju prisustvo različitih individualnih sposobnosti koje proizilaze iz različitih etičkih grupa sa raspoloživošću različitih faktora proizvodnje (Grazia La Spada, 2010, str. 9). Ovakvi proizvodni inputi su komplementarni u proizvodnom procesu, te ohrabruju povećanje produktivnosti i veću sposobnost za kreiranje inovacija. Shodno tome, Lu Hong i Scott Page (Hong & Page, 1998) tvrde da grupa pojedinaca sa različitim intelektualnim sposobnostima može da iznađe optimalno rešenje za veoma komplikovane probleme. Osim toga, oni iznose stanovište prema kome, u okviru određenih uslova, grupa pojedinaca sa ograničenim sposobnostima, ali sa različitim kulturnim nasleđem, može zabeležiti bolje rezultate u odnosu na drugu grupu pojedinaca koju krase veće sposobnosti, ali istovremeno i homogeno kulturno nasleđe. Ovakvo mišljenje počiva na intuiciji da verovatnoća da će jedan pojedinac napraviti bolji izbor od drugog zavisi prevashodno od različite perspektive posmatranja, iz koje odnosni pojedinac analizira problem i opredeljuje se za konkretna rešenja.

Mnogi ekonomisti su naglašavali pomenuto stanovište (Grazia La Spada, 2010, str. 9). To se može zaključiti na osnovu upotrebe proizvodnih funkcija sa raznovrsnim proizvodnim inputima koje su u literaturu već uvedene od strane Dixit-a i Stiglitz-a, kako bi se pokazalo da takva raznovrsnost povećava ukupni proizvod. Prednosti raznovrsnosti u pogledu proizvodnih sposobnosti više su naglašene u najkompleksnijim i najnaprednijim društvima. U zemljama sa visokim nivoom dohotka obično je prisutno tržište koje dobro funkcioniše, čiji mehanizam je potpomognut radom neophodnih institucija, u kojima svaki pojedinac optimizira svoje ponašanje na tržištu tako da maksimizuje vlastito blagostanje. Ujedno, razvijene zemlje sa visokim nivoom dohotka iskazuju veoma kompleksnu prirodu, pre svega u pogledu specijalizacije učesnika na tržištu i raznovrsnosti proizvoda koji se nude potrošačima (Grazia La Spada, 2010, str. 10). Ovi uslovi su optimalni za njihovo uključivanje u sistem odnosa okarakterisan rastućim brojem grupa pojedinaca sa različitim etičkim i kulturnim karakteristikama. One sa sobom nose različite proizvodne sposobnosti kao i dinamičnu i promenljivu tražnju za proizvodima i komercijalnim uslugama.

Ovakva integracija jeste veoma korisna, ali ne i neophodna, odnosno suštinska. Naime, ona može biti zamenjena procesom globalizacije. Ukoliko manje razvijene zemlje neprekidno uvećavaju nivo svog dohotka verovatno će značajno umanjiti svoje migracione tokove (Grazia La Spada, 2010, str. 10). Ove zemlje, zahvaljujući velikoj brzini prenosa informacija usled procesa globalizacije, odnosno transferu znanja od razvijenijih zemalja, mogu koristiti svoje specifične kulturne sposobnosti za proizvodnju tradicionalnih proizvoda, tako da aktivno doprinose proširenju tržišta.

3. ZAKLJUČAK

Na osnovu svega što smo do sada izneli može se konstatovati da su velike varijacije u stavovima ekonomista prema ekonomskim implikacijama procesa globalizacije u značajnoj meri determinisane odnosom prema efikasnosti tržišnog mehanizma. Celovito sagledavanje efekata globalizacije na kulturnu raznovrsnost zahteva i da se povuče demarkaciona linija između fenomena globalizacije i internacionalizacije.

Kulturna raznovrsnost se bez sumnje može sagledati i iz ekonomske perspektive, budući da ona predstavlja supstancijalnu osnovu, kako za dostizanje veće tehnološke efikasnosti i dinamičnijeg procesa inovacija, tako i za postizanje raznovrsnije i fleksibilnije tražnje za proizvodima i komercijalnim uslugama. Ovakvi efekti kulturne raznolikosti mogu se realizovati isključivo

posredstvom procesa globalizacije. Drugim rečima, proces globalizacije jeste važan izvor nove kulturne raznovrsnosti. Globalizacija determiniše novu kulturnu raznolikost putem procesa kreativne destrukcije, što može isprovocirati ekonomski razvoj neophodan za eliminisanje postojeće ekonomske nejednakosti, kako između različitih nacija, tako i u njihovim okvirima. Zahvaljujući ovakvom uticaju, kulturna raznovrsnost nije statički fenomen, već se menja i obnavlja permanentno dodajući novu životnu energiju procesu globalizacije.

Istovremeno, proces globalizacije trpi izvesne uticaje koji dolaze upravo od strane kulturne raznolikosti. Jedino u savremenim uslovima ekonomske saradnje, u prisustvu izražene kulturne raznovrsnosti, proces globalizacije može dostići svoj najvažniji cilj, a to je kreiranje novih tržišta.

LITERATURA

- Acosta, O., & Gonzalez, I. J. (2010). A Thermodynamic Approach for the Emergence of Globalization. Globalization - Today, Tomorrow, Kent Deng (Ed.). InTech. Preuzet sa <http://www.intechopen.com/books/globalization--today--tomorrow/a-thermodynamic-approach-for-the-emergence-of-globalization>
- Bennett, M. J., & Bennett, J. M. (2001). Developing Intercultural Sensitivity: An Integrative Approach to Global and Domestic Diversity. The American Institute for Managing Diversity. Preuzet sa http://doku.cac.at/dmis_bennett_2001.pdf
- Drucker, F. P. (1997). The Global Economy and the Nation-State. *Foreign Affairs*, 76(5), 159-171.
- Grazia La Spada, M. (2010). Globalization and Its Effects on Diversity: Some Economic Aspects. Fondazione Eni Enrico Mattei, EURODIV PAPER 76.2010.
- Hassi, A., & Storti, G. (2012). Globalization and Culture: The Three H Scenarios. InTech. Preuzet sa <http://www.intechopen.com/books/globalization-approaches-to-diversity/globalization-and-culture-the-three-h-scenarios>
- Hong, L., & Page, E. S. (1998). Diversity and Optimality. Santa Fe Institute. SFI WORKING PAPER: 1998-08-077.
- Jaja, M. J. (2010). Globalization or Americanization: Implication for Sub-Saharan Africa. Globalization - Today, Tomorrow, Kent Deng (Ed.). InTech. Preuzet sa <http://cdn.intechopen.com/pdfs-wm/12110.pdf>
- Steger, B. M. (2005). Ideologies of globalization. *Journal of Political Ideologies*, 10(1), 11-30.